

ҚОРҒАЛЖЫН ҚОРЫҒЫНЫҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТЫҚ ПОТЕНЦИАЛЫН ПАЙДАЛАНУ МҢМКІНДІКТЕРІ

Шаймерденова Маржан Орынбекқызы Магистр,
Қызылорда қаласы, Қазақ-Қытай Академиясы

Еліміздің аумағында ғылыми, табиғи, тарихи маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың бірі – Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығы. Қорық құрылғалы уақыттан бері қорықты халықаралық деңгейде кәтеруге, сонымен қатар түрлі ұйымдардан қаржылай кәмек те кәрсетілді. Бүгінгі күні Қорғалжын қорығы Рамсар конвенциясының ғаламдық маңызды

сулы-батпақты аумақтар тізіміне, «Тірі кәлдер» деп аталатын әлемнің бірегей кәлдер жнйесіне, халықаралық дәрежедегі маңызды орнитологиялық тізіміне, ЮНЕСКО-ның әлемдік мұралары тізіміне енгізілген бірден-бір қорық. Қорықтың табиғи ресурстық потенциалы жоғары, оны тиімді пайдалану, келешекке бастапқы кнйінде жеткізу бгтінгі кнннің басты міндеттерінің бірі.

Қорық аумағының ресурстық потенциалы негізінде ұлттық мәдени-ғылыми, экологиялық қнндылықтарды қалыптастыруға пайдалануға мнмкіндіктер мол. Осы мақсатта пайдалану ншін қорық аумағында тәмендегідей мнмкіндіктерді бәліп кәрсетуге болады:

1. Қорық аумағында ғалымдар мен зерттеушілер ншін әлі де толық зерттелмеген фауна мен флора әкілдері жеткілікті, бұл қорық аумағында ғылыми жұмыстардың жалғасатындығын білдіреді, әрі ғалымдар мен зерттеушілер алдына жаңа міндеттер мен проблемалар қояды.

2. Қорық аумағында ауа райын MAWS-110 автоматты метеорологиялық стансасы кәмегімен толық зерттеуге мнмкіндік бар және соның негізінде аумақтағы жануарлар мен әсімдіктерге кешенді түрде мониторинг жнйесін ұйымдастыру мен жүргізуге толық мнмкіндіктер бар.

3. Аталған станцияның кәмегімен тек қорық аумағының ғана емес, еліміздің кәп аумағын алып жатқан дала зонасының қазіргі жай-кнйіне болжам жасауға мнмкіндік бар, метеорологиялық станцияда жұмыс істеуге машықталған мамандардың ғылыми әлеуетін кәтеруге мнмкіндік бар.

4. Қорық орналасқан аумақта студенттер мен оқушылар, сондай-ақ кез-келген оқу орындарының білім алушылары ншін практикалар мен тәжірибелік жұмыстарды ұйымдастыруға мнмкіндіктің мол болуы;

5. Қорықтың кәп аумағы орналасқан Қорғалжын ауданының халқының 99 %-ы тұрғылықты мекендеуші халық болса, оның 89 %-ы қазақтар құрауы бұл мекенде ұлттық қнндылықтарды жергілікті халық қатысуымен кәрсетуге мнмкіндік бар;

6. Қорықтың ғимаратында оқу-ағарту әрі экологиялық мәдениет орталығы ретінде кәрме-орталық - экологиялық білім беру мен ақпараттандыру, экологиялық мәдениеттің негізі;

7. Кәрме-орталық әлеуметтік институт ретінде ғалымдар мен түрлі мамандардың бас қосатын орны, бас қосу түрлі себептерге байланысты болуы мнмкін: жиналыстар, семинарлар, дөңгелек нстелдер, балалар шығармашылығы конкурстары, түрлі экологиялық акциялар, экологиялық фестивальдар және басқа да түрлі іс-шаралар жнйесін жүзеге асыру орталығы болмақ;

8. Ұлттық-этнографиялық стильдегі шоуларды аумақтағы экологиялық туризмнің басты элементі - экологиялық саяхат маршруттары арқылы кәрсету, сондай-ақ ұлттық мәдениеттің элементтері: ұлттық әнер, ұлттық қоләнер бұйымдары, ұлттық ойын-сауық түрлерін әртүрлі экологиялық халықтық іс-шаралар: фестивальдар, акциялар, ұлттық бұйымдардың кәрмесі арқылы кәрсету мнмкіндігі бар.

9. Кәрме-орталықтағы кәдесыйлар днкені ұлттық стильдегі түрлі бұйымдар жасап, оны келуші қонақтар мен туристерге сату арқылы ұлттық қоләнерді әзге елдерге таныту, ұлттық қоләнерді қазіргі заманға сай дамуына мнмкіндіктер мол. Бұл орайда тәмендегі жағдайларды баяндаған жән.

Қорық аумағындағы барлық ресурстық потенциалын пайдалану арқылы ұлттық мәдени-ғылыми қнндылықтар, экологиялық білім беру мен ақпараттандыру мнмкіндігін қарастыра келе, Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығының ресурстық потенциалын жоғарыда аталған мақсатта қолдану ншін келесідей ұсыныстар беруге болады.

1. Ғылыми қнндылықтарды қалыптастыру бойынша қорық әкімшілігі ғылыми-зерттеу мақсатындағы топтардың жұмыс істеуіне кедергі жасамай, барынша кәмек кәрсетуі тиіс, халықаралық немесе жергілікті жобалар, ірі ғылыми институттар, ғалымдар немесе студенттер мен оқушылардың да зерттеулеріне қорық әрқашан қабылдап, ғылыми-зерттеу жұмыстарына мнмкіндігінше жағдай жасауы керек. Бірінші кезекте, бұл:

- қорық аумағында зерттеуші топтардың нақты жұмыс жасауына қатал бақылау жасамау (қозғалысты алдын-ала талқылау, жұмыстың негізгі мақсаты мен бағыты, жұмыстың түрі);

- сырттан келетін зерттеуші топтарға қорық қызметкерлерін қосып жіберу арқылы өз қызметкерлерінің кәсіби деңгейін көтеру үшін барлық мүмкіндіктерді пайдалану;

- қорық аумағында жасалған жұмыстың нәтижелерін беру жөнінде алдын-ала келісімшартқа түсу, бұл қорық аумағында жүргізілген жұмыс туралы ақпараттың қорықта болуы үшін қажет, олар өздерінің байланыс координаталарын қалдыру керек;

- мұндай келушілерді келешекте бірлескен жұмыстар мен табиғат қорғау жобаларының жоспарын жасауға пайдалану;

- жалпы алғанда ғылыми туризмді әркезде қолдауға болады, себебі ол қорық табиғатын қорғау мен зерттеуге көп пайдасын әкеледі.

2. Метеостанция көмегімен көптеген мәселелерді шешуге болады. Қорық аумағындағы Сұлтанкелді кәлінде MAWS-110 автоматты метеорологиялық стансасы мүмкіндіктерін пайдалану бойынша:

- станциядан алынатын мәліметтер негізінде қорық аумағындағы кәлдердің су деңгейі мен режимін реттеуді басқару жүйесін енгізу;

- ақпараттарды Астана қаласындағы гидрометеорологиялық орталықпен бірлесе отырып, қоршаған ортаның, ауа райының, су құрамы туралы нақты мәліметтер алып, олардың флора мен фаунаға әсерін анықтап, болуы мүмкін қауіптілікке болжам жасау, алдын-алу іс-шараларын уақытылы ұсыну;

- метеорологиялық станциямен байланысты қоршаған ортаның мониторинг жүйесін енгізу, мониторинг жүйесін енгізуге ғылыми-техникалық негіздеме арқылы республикалық бюджеттен немесе түрлі халықаралық экологиялық ұйымдардан қаржы сұрауға болады;

- сондай-ақ осы метеостанцияда жұмыс істеу үшін сырттан мамандар шақыртпай-ақ, қорықтың Қаражар кордонында бұрыннан қызмет етіп жүрген мамандарды қосымша арнаулы метеорологиялық оқыту курсынан өткізіп, әрі қарай мониторинг жүргізу, және өзге де ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатыстыру, бұл қорық мамандарына қосымша стимул болмақ.

3. Ғұлттық-мәдени құндылықтарды қалыптастыру бойынша:

- қорықтың кәрме-орталығында орналасқан кәдесыйлар дүкеншесінің ассортиментін жергілікті шеберлердің қолынан шыққан тауарлар, бұйымдармен толықтыру: ол үшін арнаулы шеберлік сыныптарын, семинарларын ұйымдастырып, Қорғалжын ауылының жұмыссыз отырған қолөнер бұйымдарын жасауға икемі бар ауыл әйелдері мен жастарын тарту, олардың қажеттілігіне қарай «Жеке кәсіпкер» лицензиясын алуға мүмкіндік жасау;

- қолөнер бұйымдарын жасауда дайын бұйымды алғанға дейінгі барлық процестерді жергілікті халық әкілдері қатысуы керек, сондай-ақ қажетті материалдар мен заттар жергілікті бұйымдардан алынуы керек немесе оларды дайындайтын жергілікті тұрғындардан сатып алынуы тиіс;

- жазғы маусымда қорық аумағындағы маршруттар бойынша әрбір маршрутқа сәйкес келетіндей, яғни әрбір маршрутта тамашалауға мүмкіндік болатындай кордондарда киіз нәйлер тігу, онда ғұлттық тағамдардан дәм тату, демалу (қызмет көрсетуші тұлғалар міндетті түрде ғұлттық киімде немесе ғұлттық элементтері бар киім киюі тиіс), сондай-ақ киіз нәйдің бәліктерін немесе басқа да ғұлттық бұйымдарды экскурсовод көмегімен таныстыру, шетелдік қонақтарға ғұлттық ғұлттық тағамдарды дайындау әдісін көрсету, кешкі кезеңдерде ғұлттық аспаптарда ойнау, қорық тарихы, Қорғалжын өңірі туралы аңыз-әңгімелер айту;

- кордондарда арнайы туристерге қызмет көрсетуге дайындалған жылқылар арқылы саяхат жасату (жылқы үшін арнайы тәлем алуға болады), арнайы маршруттар бойынша уақыт бойынша саяхат ұйымдастыру;

- дәл осылай тәйемен қызмет көрсетуге болады, тәйеге туристердің жнгі мен өздерін тасымалдау үшін арба немесе кнйме жегуге болады, бұл әсіресе сырттан келген және бұл

аумақтарда бұрын-соңды болмаған, жануарларды жақсы көретін туристер үшін қызық болмақ.

4. Экологиялық білім беру мен ақпараттандыру жніесін қалыптастыру бойынша:

- көрме-орталыққа мектеп оқушылары мен балабақша балаларын, ауылдың қолы бос тұрғындарына саяхат жасауға мүмкіндік беру, яғни жылына 2 рет 16 сәуір – Қорғалжын қорығы күні мен 11 қаңтар - қорықтар мен ұлттық парктер күнінде ашық есік күнін өткізу, мүмкіндігінше рекреациялық жнктемені ескере отырып жылдың жылы маусымында әлеуметтік деңгейі төмен отбасылардың мектепте оқитын балаларына қорық аумағында тегін саяхатқа апару;

- жыл сайын дәстүрлі түрде 18-22 сәуір аралығында өтетін «Саябақтар шеруі» атты экологиялық акцияны барынша жаппай, бнкілхалықтық, әрі бұқаралық ету, бұл акцияға Қорғалжын ауылының әрбір тұрғыны өз еркімен қатысуға дайын болуы тиіс;

- қорық қызметкерлерінің қатысуымен атаулы күндері, мысалы 1 сәуір – құстар күні, 15 сәуір – экологиялық білім күнінде немесе басқа да күндері, мектеп оқушыларына арнап қорық туралы тегін дәрістер оқу;

- көрме-орталыққа келушілер тегін ала алатындай қорықтың табиғат қорғаудағы маңызын, табиғат қорғау іс-шаралары туралы ақпараттық плакаттар, кітапшалар, буклеттер, видеоматериалдары бар дискілер дайындау, келушілерге ұсыну;

- табиғат қорғау іс-шаралары: семинар, дөңгелек үстел, басқа да іс-шаралар өткізуге қорықтың конференц залын тегін беру, осы арқылы қорық кеңсесінің аумақтағы әлеуметтік институт ретіндегі имиджін көтеру;

- экологиялық мәдениет пен білімді көтеруге бағытталған түрлі жобаларды қорық аумағында жнзеге асыруға мүмкіндік жасау;

- мектеп оқушылары мен балабақша тәрбиеленушілеріне қорық әкімшілігі жанынан қорық әкімшілігі ғимаратында нйірме ұйымдастыру, ондағы негізгі бағыт табиғатты қорғау мен экологиялық білім беруге негіз қалау және осының негізінде болашақта экологиялық мәдениеті жоғары тұрға қалыптастыруға мүмкіндік жасау.

Қорғалжын мемлекеттік қорығының табиғи-ресурстық потенциалы сзсіз талас тудырмайтын ерекше байлық, оған қоса сол байлықтардың 40 жылдан аса уақыттан бері қорғауда болуы жаңа заманға лайықты орнықты даму принциптеріне сәйкес пайдалану өзекті мәселе. Кез-келген аумақты шаруашылық саласында игеру белгілі ғылыми негіздерде жнзеге асыру керек, себебі ғылымға негізделмеген табиғи ресурстардың игерілуі табиғи тепе-теңдікті бұзады.

Қорғалжын мемлекеттік қорығы дамуы жағынан артта қалған аудандардың бірі - Қорғалжын ауданының әлеуметтік-экономикалық жағдайын көтеруде аса маңызды роль атқарады. Бұл келешекте тек қорық аумағы ғана емес, тұтас аймақтың әлеуметтік-экономикалық жағдайын көтерумен қатар, табиғатты да сақтауға мүмкіндік беретін орнықты даму принциптеріне сәйкес келетін бірін бір ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың бірлігі болады.

Әдебиеттер

1. Концепция экологического туризма ТКПТ. Проект ПРООН/ГЭФ/Правительства РК. Коргалжын, 2007. – с. 22-28
2. План управления Коргалжынского государственного природного заповедника – 2004. с. 25
3. Айтжанов М. Коргалжынский заповедник. Фламинго - розовое чудо. – Астана, 2002. 186 с. 106-112
4. Иващенко А. А. Заповедники и национальные парки Казахстана. – Алматы: ТОО «Алматы кітап», 2006. – 284 с., илл. Стр. 126-138
5. Заповедники Средней Азии и Казахстана. Под ред. Р.В. Ященко. Материалы проекта МСОП. Алматы, 2006 – с. 48-72 Устойчивое развитие.

Направления устойчивых альтернативных видов деятельности. - <http://www.wetlands.kz>

